

Název a adresa školy:	Střední škola průmyslová a umělecká, Opava, příspěvková organizace, Praskova 399/8, Opava, 746 01
Název operačního programu:	OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost, oblast podpory 1.5
Registrační číslo projektu:	CZ.1.07/1.5.00/34.0129
Název projektu	SŠPU Opava – učebna IT
Typ šablony klíčové aktivity:	III/2 Inovace a zkvalitnění výuky prostřednictvím ICT (20 vzdělávacích materiálů)
Název sady vzdělávacích materiálů:	MEC IIIa
Popis sady vzdělávacích materiálů:	Mechanika III – dynamika a hydrostatika, 3. ročník.
Sada číslo:	G–20
Pořadové číslo vzdělávacího materiálu:	03
Označení vzdělávacího materiálu: (pro záznam v třídní knize)	VY_32_INOVACE_G–20–03
Název vzdělávacího materiálu:	Dynamika – pohybové zákony
Zhotoveno ve školním roce:	2011/2012
Jméno zhotovitele:	Ing. Karel Procházka

Dynamika

Kinematika je věda o pohybu těles. Určuje průběh pohybu v prostoru a čase.

Dynamika uvažuje kromě pohybu i jeho příčinu, tj. sílu.

V dynamice síly působící na dokonale tuhé těleso nejsou v rovnováze (na rozdíl od statiky).

Těleso je tvořeno soustavou hmotných bodů. Předpokládáme, že veškerá hmotnost tělesa je soustředěna v jeho těžišti. Pohyb tělesa potom můžeme zkoumat jako pohyb hmotného bodu.

Pohybové zákony

Základní zákony dynamiky přesně vyjádřil anglický fyzik Isaac Newton na základě zkušeností svých předchůdců, italského fyzika Galileia Galileiho, holandského vědce Christiana Huggense a vlastních pokusů.

Mechanika založená na těchto zákonech se nazývá Newtonova nebo-li klasická mechanika.

Newtonova mechanika je určena pro pohyby běžnými rychlostmi, které se v technické praxi vyskytují.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Pohybové zákony:

- zákon setrvačnosti;
- zákon zrychlující síly;
- zákon akce a reakce.

Zákon setrvačnosti

Každé těleso setrvává v klidu nebo pohybu přímočarém rovnoměrném, není-li nuceno vnějšími silami tento stav změnit.

Tato základní vlastnost každého tělesa se nazývá setrvačnost. Např. kámen na zemi, zavěšené kyvadlo atd., se neuvědomí do pohybu samy. Projevy setrvačnosti: cestující při zastavování, rozjíždění, zatáčení vlaku atd. se naklánějí.

Zákon zrychlující síly

Příčinou změny pohybového stavu hmotnosti tělesa je zrychlující síla. Každá síla F uděluje hmotnosti m zrychlení a . Zrychlující síla je rovna součinu hmotnosti tělesa a jeho zrychlení.

$$\boxed{F = m \cdot a}, \quad [N] = \frac{[kg] \cdot [m]}{[s^2]}$$

Velmi důležitou zrychlující silou je tíhová síla – tíha G , která udílí každému tělesu tíhové zrychlení g .

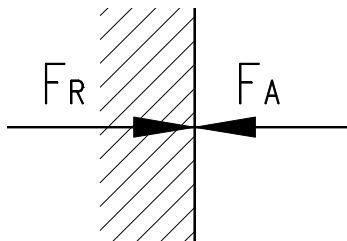
$$\boxed{G = m \cdot g}$$

Tíhové zrychlení g je různé v různých zeměpisných šířkách (u nás $9,81 \text{ m} \cdot \text{s}^{-2}$).

Př.: Jaké síly F je potřeba, aby se auto o hmotnosti $m = 900 \text{ kg}$ rozjelo se zrychlením $a = 0,3 \text{ m/s}^2$?

$$F = m \cdot a = 900 \cdot 0,3 = 270 \text{ N}$$

Zákon akce a reakce

Každá akce budí stejně velkou reakci, tj. sílu stejné velikosti, stejného směru, ale opačného smyslu.

Tlačíme-li na stěnu silou, cítíme její odpor, tj. sílu v opačném smyslu.

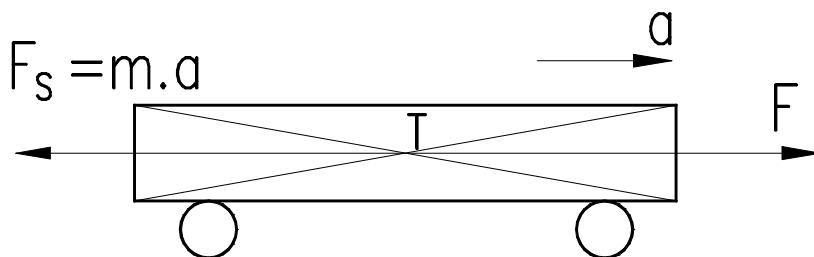
Setrvačná síla

Působí-li na volné těleso (vozík) akční síla F vyvolující zrychlení a , vzniká proti ní podle zákona akce a reakce stejně velká síla reakční, setrvačná síla stejného směru, ale opačného smyslu.

$$|F| = |F_s|, \quad \text{tedy i} \quad F_s = m \cdot a$$

F – zrychlující síla;

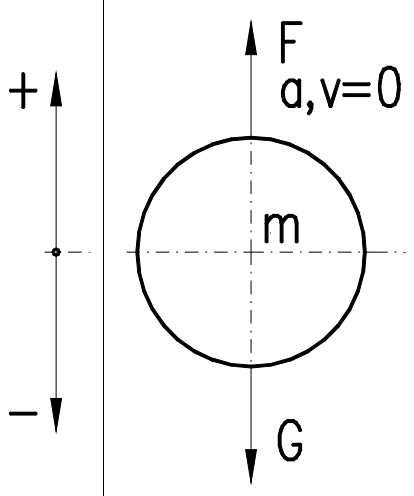
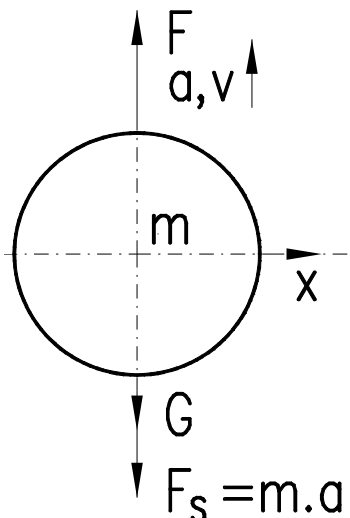
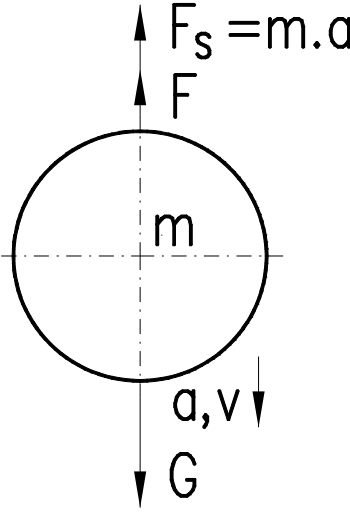
F_s – setrvačná síla.

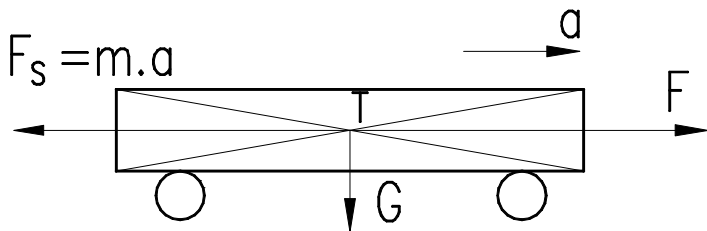
Setrvačná síla působí v těžišti tělesa a je vlastně reakcí hmotnosti, kterou brání změně pohybového stavu.

Např. těleso o tíze G je zavěšeno na vlákne (hmotnost vlákna pomíjíme).

Je-li těleso v klidu, je vlákno nataženo dolů tíhovou silou G , z principu akce a reakce na závěs působí síla F stejně velká jako G .

	V KLIDU	POHYB VZHŮRU	POHYB DOLŮ
			
	V klidu $F - G = 0$ $F = G$ $m \cdot a = m \cdot g$ $a = g$	Pohyb vzhůru $F > G$ $F - G - F_s = 0$ $F = G + m \cdot a$ $F = m \cdot (g + a)$	Pohyb dolů $F < G$ $F + F_s - G = 0$ $F + m \cdot a - G = 0$ $F = G - m \cdot a$ $F = m \cdot (g - a)$

Př.: Jak velká je tažná síla automobilu o hmotnosti $m = 1200 \text{ kg}$, který dosáhne rychlosti 100 km/h z klidu za 20 s ? Odpor proti jízdě je $0,01 \cdot G$, $g = 10 \text{ m/s}^2$.

$$a = \frac{v}{t} = \frac{100 \cdot 1000}{3600 \cdot 20} = 1,39 \text{ m/s}^2$$

$$F = m \cdot a + 0,01 \cdot m \cdot g = 1200 \cdot 1,39 + 0,01 \cdot 1200 \cdot 10 = 1788 \text{ N}$$

Impuls síly a hybnost

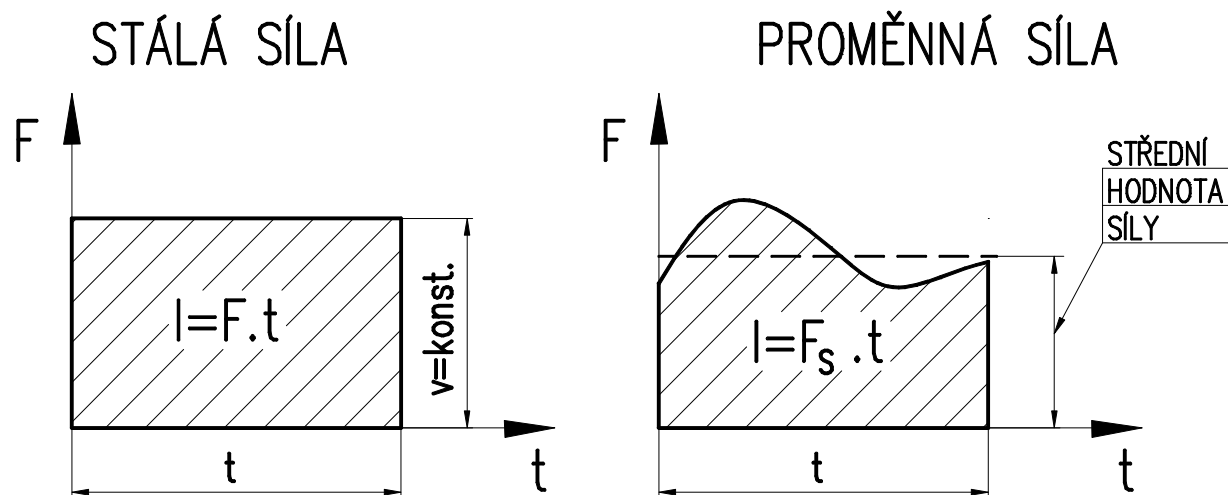
Zrychlující síla F uvádí těleso o hmotnosti m se zrychlením a do pohybu. Za t sekund dosáhne těleso rychlosti $v = a \cdot t$. Násobíme-li základní rovnici $F = m \cdot a$ dobou t , dostaneme:

$$\underbrace{F \cdot t}_I = m \cdot a \cdot t = \underbrace{m \cdot v}_H \quad \left(a = \frac{v}{t}\right)$$

Impuls síly $I = F \cdot t [N \cdot s]$ je to časový účinek síly.

Hybnost $H = m \cdot v [kg \cdot m \cdot s^{-1}]$

Grafické znázornění impulsů

Impuls síly – je to časový účinek síly $I = F \cdot t$

Uvádí-li se těleso do pohybu, je impuls síly roven hybnosti:

$$I = F \cdot t = H = m \cdot v$$

Jestliže se těleso již pohybuje nějakou rychlostí a začne na něj působit impuls síly, potom se impuls síly rovná rozdílu hybností.

$$I = F \cdot t = H - H_0 = m \cdot v - m \cdot v_0 = m \cdot (v - v_0)$$

Stejně velký impuls síly udělí všem tělesům o stejné hmotnosti stejnou hybnost, tedy i stejnou rychlost.

Působí-li na sebe dvě tělesa o různých hmotnostech m_1 a m_2 po stejnou dobu silami opačného smyslu, jsou i jejich impulzy opačné.

$$F_1 \cdot t = F_2 \cdot t$$

A pokud působily síly na tělesa v klidu, jsou i jejich hybnosti H_1 a H_2 opačné:

$$m_1 \cdot v_1 = m_2 \cdot v_2$$

Př.: Střela o hmotnosti $m_1 = 8$ kg opouští dělovou hlaveň rychlostí $v_1 = 600$ m/s. Jakou zpětnou rychlostí v_2 se pohybuje hlaveň děla o hmotnosti $m_2 = 400$ kg?

$$m_1 \cdot v_1 = m_2 \cdot v_2; \quad v_2 = \frac{m_1}{m_2} \cdot v_1 = \frac{8 \cdot 600}{400} = 12 \text{ m/s}$$

Seznam použité literatury:

- MRŇÁK L. – DRDLA A.: *MECHANIKA – Pružnost a pevnost pro střední průmyslové školy strojnické*. Praha: SNTL, 1977.
- JULINA M., KOVÁŘ J., VENCLÍK V., *MECHANIKA II – Kinematika pro střední průmyslové školy strojnické*, Praha: SNTL, 1977.
- JULINA M., KOVÁŘ J., VENCLÍK V., *MECHANIKA III – Dynamika pro střední průmyslové školy strojnické*, Praha: SNTL, 1977.
- JULINA M., KOVÁŘ J., VENCLÍK V., *MECHANIKA IV – Mechanika tekutin a termomechanika pro střední průmyslové školy strojnické*, Praha: SNTL, 1977.
- TUREK, I., SKALA, O., HALUŠKA J.: *MECHANIKA – Sběrka úloh*. Praha: SNTL, 1982.
- LEINVEBER, J. – VÁVRA, P.: *Strojnické tabulky*. 5. doplněné vydání. Praha: Albra, 2011. ISBN 80-7361-033-7.